

IMPACTUL OPȚIUNILOR DE INTEGRARE ASUPRA COMERȚULUI AGROALIMENTAR

Prof., dr. hab. Alexandru STRATAN
Institutul Național de Cercetări Economice
al AȘM

IMPACT OF INTEGRATION OPPORTUNITIES ON AGRIFOOD TRADE

Summary. During the period 2010-2013, Republic of Moldova launched a number of initiatives to develop the trade policy in order to ensure a more facilitating legal framework for the implementation of economic and trade relations with the key external partners. This article aims to assess the main effects of signing the Association Agreement for the Moldovan agricultural sector, while examining its reaction, if Moldova would have opted for integration within the Customs Union - Russian Federation, Belarus, Kazakhstan.

Keywords: free trade agreement, trade balance, agrifood trade, export, import, gross domestic product, agricultural sector.

Rezumat. În perioada anilor 2010-2013, Republica Moldova a lansat o serie de inițiative de dezvoltare a politicii comerciale în vederea asigurării unui cadru juridic mai lesnicios pentru desfășurarea relațiilor economice și comerciale cu principalii parteneri externi. Acest articol are ca scop evaluarea principalelor efecte pe care le-ar putea avea semnarea Acordului de Asociere cu UE asupra sectorului agricol moldovenesc, examinând totodată reacția acestuia, în cazul în care Republica Moldova ar fi optat pentru integrarea sa în cadrul Uniunii Vamale – Federația Rusă, Belarus, Kazakhstan.

Cuvinte-cheie: acord de liber schimb, balanță comercială, comerț agroalimentar, export, import, produs intern brut, sector agricol.

Introducere

Sectorul agroalimentar ocupă, tradițional, un rol aparte în negocierea acordurilor preferențiale de comerț. Acest fapt se poate explica prin preocupările autorităților publice pentru securitatea alimentară a țării, bunăstarea populației în mediul rural și, în special, în țările dezvoltate, impactul pe care importul anumitor produse agroalimentare l-ar putea avea asupra securității consumatorilor.

În Republica Moldova, situația este una destul de provocatoare. Comparativ cu alte state din

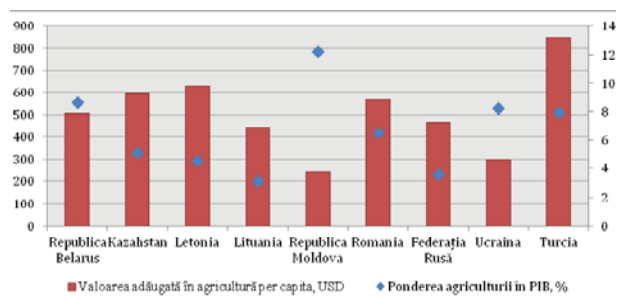

Figura 1. Ponderea sectorului agricol în PIB și valoarea adăugată creată în sector pe cap de locuitor, 2011

Sursa: Conform datelor UNCTAD

regiune, contribuția sectorului agricol la creșterea PIB-ului este una semnificativă. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2011¹, ponderea agriculturii (valoarea adăugată) depășea nivelul de 12% din PIB, iar industria alimentară și a băuturilor constituia circa 4,5% din PIB și mai mult de un sfert din valoarea adăugată creată în industrie. Valoarea adăugată în industrie a fost inferioară celei din sectorul agricol – circa 11,4% din PIB.

Contribuția sectorului agricol la creșterea Produsului Intern Brut în Republica Moldova este semnificativă, deși în scădere în ultimii ani. La fel, după cum arată și datele din Figura 1, în pofida ponderii înalte în PIB, comparativ cu statele din Europa Centrală și de Est, valoarea adăugată creată în acest sector raportată la un locuitor în Republica Moldova este net inferioară.

Competitivitatea comerțului exterior moldovenesc cu produse agroalimentare pe piața Uniunii Europene și a Uniunii Vamale – Federația Rusă, Kazahstan, Belarus

Cum Republica Moldova se pregătește să formeze o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare cu țările UE, a fost analizată competitivitatea externă a sectorului agroalimentar moldovenesc în vederea evaluării potențialului impact al liberalizării comerțului exterior asupra acestuia. La fel, a fost inclusă și o analiză comparativă cu țările Uniunii Vamale – Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, în scopul obținerii unei viziuni asupra efectelor care le-ar fi putut genera o decizie alternativă de aderare la această structură.

Conform datelor anului 2012, deși nu este cel mai relevant indicator, având în vedere fluctuația mare a producției agricole ca urmare a secetei în anul corespunzător, valoarea producției agroalimen-

¹ A fost luat în considerație ultimul an pentru care sunt disponibile datele anuale privind resursele de formare a PIB, iar sectorul agricol nu a fost afectat de calamități naturale.

tare a constituit circa 875,3 mil. USD, reprezentând 40% din exporturile totale. Mărimea cotei este impunătoare comparativ cu alte țări din regiune, ceea ce poate servi drept un indicator al specializării internaționale a țării în sectorul respectiv (Figura 2).

În Uniunea Vamală, Uniunea Europeană și Turcia, în anul 2012 au fost exportate 78,4% din total exportul produselor agroalimentare, ceea ce corespunde 688,9 mil. USD. Separat, 37,9% din exportul acestei categorii de produse au fost livrate spre piața Uniunii Vamale, 38,6% către UE și 1,8% către Turcia.

Mai întâi de toate, trebuie spus că valoarea exportului este distribuită, mai mult sau mai puțin în mărime egală între Est și Vest. Totodată, în timp ce în Uniunea Vamală din cele trei țări membre, aproximativ 71% din produsele agroalimentare merg spre Federația Rusă, în Uniunea Europeană, în anul 2012, pe principalele trei piețe de desfacere – România, Italia, Polonia erau livrate jumătate din exporturile către această destinație (Figura 3).

Printre principalele categorii de produse exportate spre piața Uniunii Vamale se numără: vinul de struguri; merele; distilatele de vin; caisele, cireșele și piersicii; strugurii; tomatele; carnea de vită proaspătă sau refrigerată, unele dintre acestea fiind exportate în mărime de 90% sau chiar 100% către această destinație [2]. În jur de 66% și, corespunzător, 61% din exportul către Belarus și Kazahstan au fost reprezentate de vinuri și distilatele din vin.

Gradul de concentrare a produselor exportate în Uniunea Europeană indică valori relativ mai mari comparativ cu situația atestată în Uniunea Vamală. În anul precedent, circa 43,5% din produsele agroalimentare exportate pe această piață erau formate din livrările de uleiuri din semințe de floarea soarelui și nuci. În același timp, per ansamblu, gama produselor exportate spre această destinație este puțin mai diversificată față de cea orientată spre piețele estice. Alte produse livrate spre piața europeană în cantități mai mari se regăsesc: semințele de floarea soarelui; suc din fructe; zahăr din trestie sau din sfeclă de zahăr și zaharoza pură din punct de vedere chimic, în stare solidă; vinul; boabele de soia și uleiuri din soia; produse de brutărie, de patiserie și biscuiți chiar cu cacao; porumbul ș.a.

Cât privește Turcia, deși în anul 2013 aceasta a intrat în topul principalelor 5 piețe de desfacere, exportul produselor agroalimentare indică un grad de concentrare care se plasează între moderat și înalt, iar gama acestora a fost una foarte îngustă – 15 denumiri din clasificatorul SA dezagregat la nivel de 4 cifre, reprezentate, în fond, de produse exportate în formă brută. Printre primele 5 produse agroali-

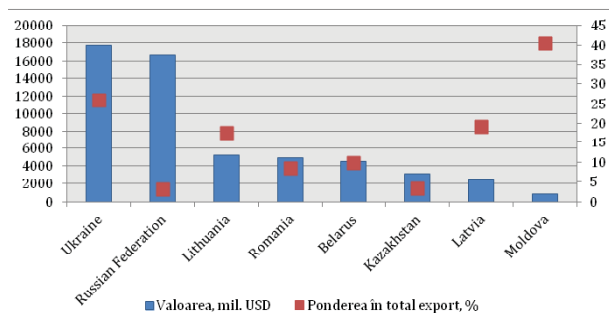

Figura 2. Comerțul exterior cu produse agroalimentare în profil teritorial

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova

mentare exportate care au reprezentat circa 84,1% din total au fost nucile, semințele de floarea soarelui, orzul, semințele de rapiță, grâul și meșlinul.

Rezumând principalele performanțe ale exportului de produse agroalimentare către aceste trei destinații, ar putea fi reliefate câteva tendințe generale.

Uniunea Vamală este piața tradițională, care permite desfacerea a mai mult de o treime din exportul moldovenesc de produse agroalimentare, iar importurile reduse dinspre această destinație permit menținerea unei balanțe comerciale pozitive, a cărei valoare în anii 2010-2012 a depășit 200 mil. USD. Totodată, comerțul bilateral cu aceste state a cunoscut o temperare vizibilă în ultimii ani, ritmul mediu anual de creștere în perioada 2006-2012 plasându-se cu mult sub nivelul mediu general. La fel și concentrarea geografică înaltă determină un grad sporit de volatilitate a exporturilor către Uniunea Vamală.

Exporturile cu produse agroalimentare au înregistrat o dinamică relativ înaltă în această perioadă. Este relevant faptul că Republica Moldova exportă în țările occidentale și produse cu o valoare adăugată mai înaltă. Totodată, exporturile rămân a fi concentrate, unele produse fiind chiar restricționate pe această piață din cauza nerespectării de către

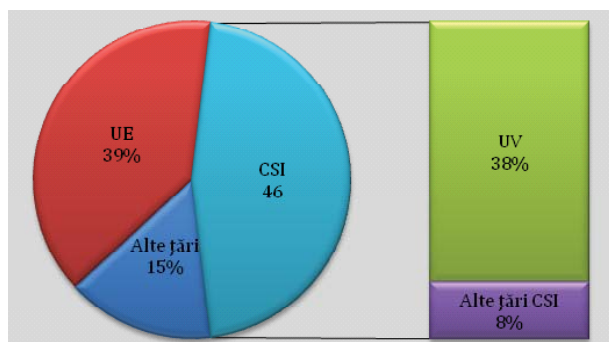

Figura 3. Repartizarea geografică a exporturilor de produse agroalimentare (2012)

Sursa: Calculele autorului conform datelor WITS

producătorii autohtoni a cerințelor de calitate europene. Se resimte o presiune din partea importurilor care au fost, la fel, în creștere, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi fiind totodată superior nivelului de 100%.

Cât privește Turcia, Republica Moldova pare a fi dezavantajată pe piața produselor agroalimentare în competiția cu acest partener, atestându-se un deficit comercial negativ în comerțul bilateral. Exporturile sunt relativ mici, concentrarea moderată, dar slab diversificată, fiind formată, preponderent, din produse agricole neprelucrate (Figura 4).

Principalii indicatori de dezvoltare a sectorului, în ansamblu, arată existența unei serii de constrângeri de fond care limitează oferta internă de produse agroalimentare, în paralel cu alți factori care reduc din capacitatea concurențială a producătorilor agricoli autohtoni. Aici ar putea fi menționate: nivelul slab dezvoltat al infrastructurii calității, infrastructura agricolă slab dezvoltată, fragmentarea excesivă a terenurilor agricole, cultura de afaceri redusă și lipsa de cooperare între producători ș.a.

Bilanțul riscurilor și oportunităților opțiunilor integraționiste ale Republicii Moldova asupra sectorului agricol

În noiembrie 2013, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană care prevede crearea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) între părți, iar în continuare se va încerca evaluarea principalelor oportunități, dar și riscuri, pentru sectorul agroalimentar autohton. Tot în acest context vor fi apreciate și potențialele efecte pe care le-ar putea produce aprofundarea procesului de integrare economică în spațiul CSI – aderarea la Uniunea Vamală – Rusia, Belarus, Kazahstan.

Astăzi, comerțul exterior între Republica Moldova și Uniunea Europeană se desfășoară în cadrul regimului preferențial asimetric de comerț, ceea ce

înseamnă tarife „0” pentru produsele agroalimentare exportate spre această destinație, cu anumite excepții:

- produsele de origine animalieră, cerealele, zahărul alb și vinul din struguri, care pot fi exportate în limita cotelor tarifare stabilite;
- fructele și legumele care sunt scutite de taxa ad-valorem la import. În același timp, o mare parte din aceste produse sunt supuse unui preț minim de intrare la import [3].

Uniunea Europeană va menține anumite bariere tarifare și netarifare pentru anumite produse:

- a) cote tarifare – tomate, usturoi, struguri de masă, mere, prune, suc de struguri;
- b) taxe vamale cu excluderea taxei ad-valorem – anghinare, castraveți, dovlecei, portocale, clementine, mandarine, pere, caise, cireșe, nectarine, pierșici, must de struguri ș.a.

Republica Moldova își va rezerva dreptul de a liberaliza treptat importul de produse conform unor scheme predefinite, în diferite termene, în funcție de sensibilitatea sectorului. Astfel, pot fi distinse câteva instrumente în acest sens:

1. Reducerea tarifelor în 3 etape anuale, începând cu 1 ianuarie a anului imediat următor intrării în vigoare a Acordului – brânzeturi topite, altele decât rase sau pudra ș.a.;

2. Reducerea tarifelor în 5 etape anuale, începând cu 1 ianuarie a anului imediat următor intrării în vigoare a Acordului – brânzeturi proaspete (inclusiv din zer) nefermentate și cașuri, tomate, ceapă, dovlecei, morcovi, castraveți, ardei dulci, nectarine, căpșuni, vinuri efervescente și must din struguri ș.a.;

3. Reducerea tarifelor în 10 etape anuale, începând cu 1 ianuarie a anului imediat următor intrării în vigoare a Acordului – lapte și smântână din lapte, concentrate sau cu adaos de zahar sau alți îndulcitori, cireșe, conserve și preparate din carne, organe de curcan, de bovine nefiartă ș.a.;

4. Reducerea tarifelor, începând cu 1 ianuarie din al cincilea an după intrarea în vigoare a Acordului –

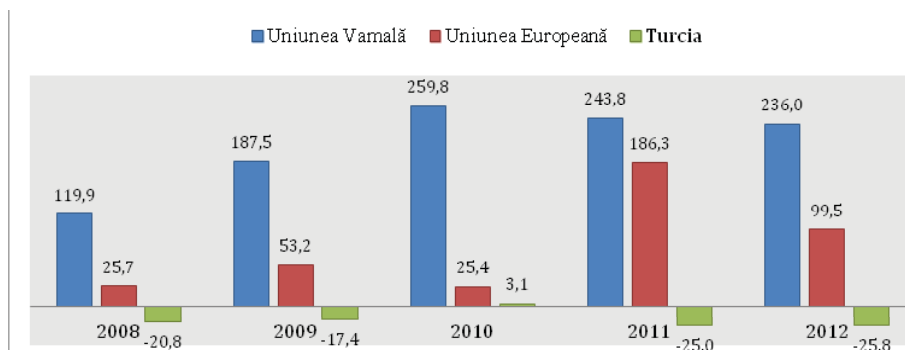

Figura 4. Evoluția deficitului balanței comerciale cu produse agricole al Republicii Moldova (2012)

Sursa: Calculele autorului conform datelor WITS

organe comestibile de porc proaspete, refrigerate sau congelate, struguri, mere, piersici, prune [1].

Pe lângă aceste aspecte particulare, prin prezentul Acord „Părțile își vor asuma angajamentul de a intensifica cooperarea și bunele relații de vecinătate, inclusiv cooperarea în vederea dezvoltării proiectelor de interes comun, în special cele ce vizează prevenirea și combaterea corupției și activităților criminale. Aceste angajamente reprezintă un factor-cheie în dezvoltarea relațiilor și cooperării între Părți și contribuie la asigurarea stabilității și păcii regionale” [1].

De fapt, acest Acord reprezintă pentru Republica Moldova o agendă complexă de reforme în domenii fundamentale pentru a asigura funcționarea economiei conform principiilor economiei de piață. În cazul în care reformele respective nu vor fi promovate de către autorități, mediul de afaceri și societatea în ansamblu, Acordul ar putea avea un impact profund negativ asupra sectorului agroalimentar care va produce efecte în lanț și asupra altor domenii – ocuparea forței de muncă, nivelul de trai al populației, finanțe publice ș.a.

Liberalizarea importurilor de produse agroalimentare din Uniunea Europeană și Turcia ar însemna eliminarea tarifelor vamale la import, ceea ce ar corespunde unei reduceri a prețurilor produselor importate cu aproximativ 10% în cel mult 10 ani. Conform datelor OMC, în anul 2012, media simplă a tarifului MFN în Republica Moldova pentru această categorie de produse a constituit 10,5%. Pe categorii aparte, tariful mediu simplu a constituit: 14,7% pentru produsele animaliere, 12,8% – pentru fructe și legume, 10,2% – pentru cereale și produsele din acestea, 13% – pentru băuturi și tutun. În particular, în ce privește vinurile, pentru un litru importat se percepe o taxă vamală de 0,5 euro ș.a.

Deși presiunea concurențială va aduce avantaje consumatorilor locali, tot ea ar putea influența nivelul veniturilor acestora, ținând seama de nivelul înalt de ocupare a populației în sectorul agricol. Eliminarea oricăror instrumente de protecție a sectorului, fără a spori imunitatea acestuia, ar putea cauza creșterea șomajului, iar calificarea relativ slabă și pregătirea profesională redusă a muncitorilor disponibilizați ar putea crea probleme în reorientarea lor spre alte sectoare.

În același timp, promovarea corectă și responsabilă a programului de reforme ar putea genera multiple oportunități pentru sector:

1. Crearea unui mediu de afaceri echitabil și a unei piețe funcționale, cu reguli concurențiale corecte;

2. Creșterea investițiilor străine în sector și modernizarea acestuia;

3. Reducerea barierelor tehnice și diversificarea gamei de produse exportate spre piața dată;

4. Sporirea activității de export a antreprenorilor autohtoni, consolidată de un cadru de reglementare a relațiilor comerciale previzibil pe termen lung;

5. Dezvoltarea culturii antreprenoriale ca urmare a intensificării relațiilor comerciale cu parteneri economici aflați la un stadiu mai avansat de dezvoltare.

Ca o alternativă pentru crearea ZLSAC cu Uniunea Europeană, am considerat oportună evaluarea efectelor pe care le-ar fi putut genera aderarea Republicii Moldova la Uniunea Vamală – Rusia, Kazahstan, Belarus. Or, chiar și în prezent, acest subiect este unul care provoacă multiple discuții.

Regimul comercial cu membrii actuali ai Uniunii Vamale s-a bucurat de un tratament preferențial în cadrul CSI, chiar de la obținerea independenței țării. Începând cu anul 2013, relațiile comerciale cu aceste state se desfășoară în cadrul Acordului multilateral privind crearea Zonei de liber schimb în spațiul CSI, care a fost semnat în 2011.

Spre deosebire de relațiile comerciale cu partenerii din Occident, regimul comercial preferențial cu țările membre ale Uniunii Vamale este unul simetric, ceea ce subînțelege acces liber pe piețele reciproce.

Pe piața Uniunii Vamale sunt exportate circa 38% din produsele agroalimentare tranzacționate în exterior de către Republica Moldova. Aceasta este piața exclusivă de desfacere pentru unele produse vegetale și din carne. Iar aderarea la Uniunea Vamală, care implică, nemijlocit, eliminarea controalelor la frontierele interne, ar putea contribui la facilitarea comerțului cu aceste categorii de produse. La fel, eliminarea taxelor de export ale țărilor membre pentru diverși combustibili, cu precădere pentru gazul natural rusesc, ar putea reduce din costurile producătorilor agricoli.

Totodată, în cazul în care Republica Moldova ar fi aderat la Uniunea Vamală, ar trebui luate în considerație anumite costuri pe care le-ar genera acest proces.

1. Mai întâi de toate, ținând cont de faptul că aderarea la Uniunea Vamală ar însemna un tarif vamal și regim comercial comun, titlul de membru al UV este incompatibil cu ALSAC, pe care Republica Moldova intenționează să-l semneze cu Uniunea Europeană. La fel, aceasta ar putea avea cel mai probabil ca efect neprelungirea preferințelor comerciale autonome acordate de către aceasta, ceea ce ar afecta considerabil exporturile de produse agroalimentare pe piața vestică. Astfel, dacă în

Aspecte comparative privind nivelul tarifului MFN în profil regional, %

Țara	Toate produsele	Produsele agroindustriale	Produsele industriale, neagricole
Republica Moldova	4,6%	10,5%	3,7%
Belarus	9,7%	13,4%	9,1%
Kazahstan	9,5%	13,4%	8,8%
Federația Rusă	10,0%	13,3%	9,4%
Uniunea Europeană	5,5%	13,2%	4,2%

Sursa: Conform datelor Organizației Mondiale a Comerțului

prezent, cu anumite excepții, în cadrul preferințelor comerciale autonome, exporturile de produse agroalimentare beneficiază de acces liber pe piața UE, anularea preferințelor comerciale autonome ar însemna impunerea pentru produsele moldovenești la intrarea pe piața UE a unui tarif mediu de circa 13,2% (Tabelul 1).

2. Exporturile de produse agroalimentare în UV reflectă un grad înalt de concentrare geografică, acest fapt sporind volatilitatea exportului, dar și expunerea activității sectorului la diverse șocuri parvenite din exterior. Iar după cum arată și experiența anului 2006, astfel de șocuri pot avea uneori consecințe fatale asupra unor subramuri ale agriculturii și ale industriei alimentare.

3. Reducerea productivității în sector, ca urmare a majorării tarifului vamal pentru produsele industriale, inclusiv capitalul importat din țările terțe, atât de necesar pentru dotarea tehnică a ramurii. Este vorba și despre cultura antreprenorială redusă, precum și cultura organizării producției, a dotării tehnice a întreprinderilor agricole și a gospodăriilor țărănești care se reflectă în productivitatea joasă obținută.

4. Riscul tergiversării promovării unor reforme necesare pentru dezvoltarea mediului de afaceri în ansamblu.

Concluzii

Dilema dintre Est și Vest pentru Republica Moldova este un subiect care a cunoscut multiple dezbatere în ultimii ani. În curând urmează semnarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană, care va pune pe picior de egalitate doi parteneri economici importanți. Astfel, Republica Moldova va avea posibilitatea să valorifice oportunitățile oferite de regimurile preferențiale de comerț și de o cooperare strânsă cu ambii.

Agricultura este unul dintre sectoarele care asigură o contribuție încă majoră pentru asigurarea creșterii economiei naționale. În același timp, în ultimii ani evoluția sa indică o volatilitate relativ înaltă, care determină și oscilațiile mari în ritmurile de creștere economică.

Regenerarea sectorului și sporirea competitivității acestuia pe plan extern necesită măsuri radicale ce ar produce modificări de fond în structura lui. Semnarea Acordului de Asociere cu UE ar reprezenta un instrument de stimulare a acestui proces, însă crearea ZLSAC ar aduce cu sine anumite provocări pentru sector, care urmează a fi abordate corect, pentru a nu se transforma în riscuri.

Bibliografie

1. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part (http://eeas.europa.eu/moldova/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm).
2. Clipa, V. Republic of Moldova: challenges and prospects on the accession to the Customs Union Russia - Kazakhstan - Belarus vs. concluding the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement with the European Union. INCE, 2013 (<http://iefs.md/ro/activitatea-ince/publicacii/356-republic-of-moldova-challenges-and-prospects-on-the-accession-to-the-customs-union-russia-kazakhstan-belarus-vs-concluding-the-deep-and-comprehensive-free-trade-agreement-with-the-european-union.html>).
3. Council Regulation (EC) No 55/2008 of 21 January 2008 introducing autonomous trade preferences for the Republic of Moldova and amending Regulation (EC) No 980/2005 and Commission Decision 2005/924/EC .
4. Stratan A., Moroz V., Lucasenco E. Diagnosis of the agri-food value chains in the Republic of Moldova. Proceedings of the International Symposium on Agrarian Economy & 2012, p302 (<http://connection.ebscohost.com/c/articles/83007715/diagnosis-agri-food-value-chains-republic-moldova>).